

Juleutgave

”Gammelt og Nytt”

Nr. 4 2014

Medlemsblad for Båtsfjord Historie og Museumslag

Tidenes flotteste juletre er et ekte Båtsfjordtre

Treet kommer fra huset etter Davida og Fridtjof Thorbjørnsen. Nå har Ann Kristin og Jan Eirik Grønberg overtatt huset og når de skulle grave ut tomten for å sette opp ny garasje måtte treet vike.

Nå står det på juleparade foran Båtsfjord Rådhus

Lederen har ordet

Torbjørn Tangen

Atter nærmer et år seg slutten og julestemninga er kommet sigende!

I julenummeret av "Gammelt og Nytt" vil vi starte med innslag fra krigen, høsten 1944, der vi har intervjuet noen som har opplevd denne tiden!

Til neste år vil det være 70-årsjubileum i forbindelse med krigens slutt, og da ønsker vi å ha en egen utgave av "Gammelt og Nytt" som skal inneholde stoff fra krigen, samt selve frigjøringsdagene! Dersom det er noen som har historier og episoder fra denne tiden så er det bare å ta kontakt.

Grasrotandelen

Husk at du kan gi Grasrotandelen din til
Båtsfjord Historie og Museumslag.

Spør etter oss hos din tippekommisjonær eller velg oss på nett
med navn eller vårt organisasjonsnummer: 996 113 191

DAGJOURNAL VED BÅTSFJORD STATION

JUNI 1888

3/6 I dag kl. 1130 stedets tid, hensov Hans Johansen.

4/6 Dampskibskontorene har i år nektet at lade sine skibe anløbe stedet efter mai måneds udgang. Derimod åbenholdes poståbneriet til medio august. Posten befordres over land til og fra Makur, hvorfor er bevildet kr. 6,00 for tur-retur.

16/6 I dag ankom 9 russefartøyer.

18/6 I dag afseilende to af dem til Vestfinmark.

23/6 I dag afseilende to af dem til Vestfinmark. Russerne betaler fisken godt, vog om vog kveite, 5 pud torsk mot 1 pud mel.

Faktaboks:

1 Vog = 2 spann eller 17,9 kilo.

1 Pud = lik 40 funt eller 16,38 kilo. (Gml. Russisk vektenhet)

30/6 Veiret har hele måneden været koldt med sne og regnbyger.

Har du gamle bilder i skuffer og skap?

Vi er begynt arbeidet med Båtsfjordkalenderen 2016 og er på stadig jakt etter bilder fra Båtsfjord kommune.

Ta kontakt om du har noe på lur.

Kalenderansvarlig Ståle A. Olsen
E-post: hamningberg@hotmail.com
Telefon: 977 64 493

Båtsfjords Ordførere – Båtsfjords fjerde Ordfører

Sammenfattet av: Ståle A. Olsen

Jakob Hundseth

Når Gårdbruker og Fisker Erik Hansen Bjerke går bort den 08. mars 1879 av lungebetennelse etter å ha vært Ordfører i fire år i sin andre periode er det duket for brødrene Hundseth, den første til å bli Ordfører er Jakob Hundseth.

Fra 1850 tallet og utover kom det mange norske tilflyttere til Kiberg for å drive fiske, jordbruk og handel. En av disse var Jakob Hundseth som kom med kone og barn. Senere flytte også brødrene Ove (i 1861) og Martin (i 1866) til Ytre Kiberg.

Jakob Gautsen Hundseth ble født den 14. mars 1828 og er oppvokst på gården Hundset (som var tredelt) i Namdalseid i Nord Trøndelag, foreldrene var Gaute Ingebrigtson og Anne Helgesdatter. Hundseth var eldst av fem søsken, de andre het Ove Gunerius, Martin, Nikoline og Haagen.

Når Jakob drar nordover vet vi ikke, men i Vadsø (muligens i dagens Sør Varanger kommune, da disse to kommunene ikke ble delt før i 1858) treffer han i alle fall sin framtidige kone nemlig den svenske enken Karoline Jakobsdatter. Den 15. august 1860 flytter Jakob til Ytre Kiberg fra Vadsø med Karoline og hennes to barn Erik Magnus (8 år) og Johan Petter (5 år) for å virke som snekker og drive fiske. Samme høst kommer deres første barn til verden, datteren Anna. Året etter den 31. mai gifter Karoline og Jakob seg i Vadsø.

15. november 1863 kommer sønnen Ole Andreas til verden. I 1865 bor Jakob, Karoline og deres to barn samt Karolines sønn Johan Petter fortsatt i Ytre Kiberg, mens hennes eldste sønn Erik Magnus bor i Sør Varanger som fostersønn hos familien til Amund Johan Nilsen.

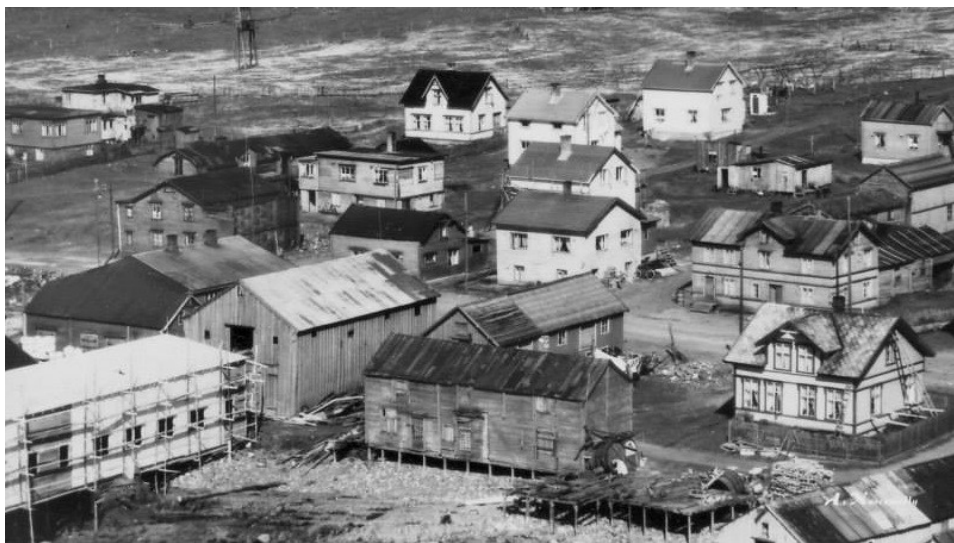
Jakob ble den andre poståpneren i Kiberg den 01. april 1872 da han tok over for Handelsmann Engelsen som hadde hatt stillingen i et år. Stillingen som poståpner skulle Jakob ha helt til 01. oktober 1882. Årslønningen var i 1871 på 12 spesidaler mens den i 1877 var 80 kroner.

Båtsfjordkalenderen 2015 som julegave?

Kalenderen kan kjøpes hos Båtsfjord Service i Hindberggata og på Båtsfjord Bibliotek.

Båtsfjordkalenderen 2015 koster kun 100,-

Inntektene går til trykkerikostnadene og drift av Båtsfjord Historie og Museumslag

Ytre Kiberg på 50-tallet, huset til høyre midt i bildet med to innganger
foran tilhørte Jakobs bror Martin Hundseth.

Jakob Hundseth ble valgt til Ordfører i 1879 og gikk av året etter da broren Martin Hundseth tok over.

I 1881 flytter datteren Anna og hennes mann Læreren Georg Olaus Greve Pedersen og deres datter på 2 år Gerhardine Fredrikke til Nesna, hvor Georg kom fra. I 1884 dør Gerhardine Fredrikke bare 5 år gammel av magesyke, hennes tvillingsøster Anna døde bare en måned gammel i Vardø Herred. De fikk hele 9 barn sammen med de fleste dør tidlig. Anna selv dør i 1909, bare 48 år gammel. Enkemannen Georg gifter seg igjen to år senere.

Jakobs kone Karoline og sønnen Ole Andreas flytter i 1881 til Amerika.

Den 01. juli 1884 flytter så Jakob Hundseth fra Ytre Kiberg. Han flytter til Nordland med tanke på å emigrere til Amerika. Eldstesønnen Johan Martin emigrerer i alle fall i 1887.

O. & A. STENHAUG

FRISØRSALONG

Uværet i Øst Finnmark den 11. november 1971

Vil med dette prøve å minnes tilbake til det uværsdøgnet vi opplevde høsten 1971. Det føles ikke lett å skrive om dette, men det er noen av oss som var midt oppe i det som synes dette må noteres ned, slik at noe av det som hendte den gangen ikke skal gå i glemmeboken.

Kan ikke huske at værmeldinga var så gal om kvelden onsdag den 10. november, men den 11. om morgenen minnes jeg at det blei meldt om påfriskende sydøst opp mot stiv kuling, som skulle dreie mot nordøst utover dagen. Det jeg husker spesielt godt var den mørkerøde østhimmelen som kom til synet i lysninga. Mange tenkte nok sitt. «Rød morgen, stormfull aften».

Det var mange båter over et vidt fiskefelt som lå i draginga helt øst mot Vardø. Dette er båtene jeg husker.

De som fisket ut fra Båtsfjord:

F 46 BD, Mht «Båtsfjord 1» fra 1963 på 123 fot, ombord var blant annet Arne Eriksen.

Fra Voiebruket var det:

F 16 BD, Mkr «Geir Børre» fra 1967 på 46,2 fot, skipper var Roe Knutsen.

F 12 BD, Mkr «Svein Frode» fra 1965 på 48,7 for, skipper var Sigurd Løkås.

F 12 BD, Mkr «Svein Frode»

Fra Neptun var det:

N 16 MS, Mkr «Karl Viktor» fra 1969 på 56,2 fot, skipper var Asbjørn Solhaug fra Fredvang.

F 72 BD, Mk «Varen» fra 1948 på 56,1 fot, skipper var Kristian Hansen.

F 25 BD, Mkr «Onny Harder» fra 1966 på 79,9 fot, skipper var Helmer Ottesen.

F 94 BD, Mk «Øygutt» fra 1967 på 45,2 fot, skipper var Åge Buschmann, eier var Erling Hansen.

Fra Nils H. Nilsen var det:

F 86 BD, Mkr «Feskarjenta» fra 1971 på 46,3 fot, skipper var meg, Harald Pettersen.

T 90 TK, Mk «Andfjord» fra 1936 på 69,4, skipper var Eiolf Strøm fra Gryllefjord.

F 26 BD, Mkr «Jim-Ivar» fra 1969 på 46,9 fot, skipper var Agdar Hansen.

F 19 BD, Mkr «Stentor», fra 1953 på 69 fot, med skipper Wilfred Andreassen.

Fra Berlevåg var det:

F 1 B, Mkr «Juma» fra 1963 på 45,1 fot, skipper var Magnus Henriksen.

F 56 B, Mkr «Stig Ivar» fra 1966 på 71,1 fot, skipper var Arne Hammer.

Jeg tror «Stig Ivar» med skipper Arne Hammer var ute, men er ikke helt sikker.

«Juma» med skipper Magnus Henriksen var ute, for vi lå og drog bruk i nærheten av hverandre, og vi holdt i lag under hele landturen.

Fra Vardø var det:

F 152 V, Mk «Kveitegga» fra 1957 på 39,3 fot, skipper var Sunvald Brinchmann

F 26 V, Mkr «Varg» fra 1969 på 46,6 fot, skipper var Odd Amundsen.

Nils H. Nilsen

Innkjøp og salg av alle sorter Ferskfisk - Tørrfisk - Saltfisk - Tran

Telefon 54 - Telegramadresse Nils - Postgiro konto nr. 986 97

Båtsfjord, den

16/11-81

Rundt middagstider knaket det laus med en nordaustramling uten om det vanlige. Til å begynne med så man at rokket tok laus og trolla sjøen opp i spiraler på havflata. Så kom snøfokket over oss, og på noen få strakser bygde havet seg opp til et voldsomt sjøføre.

Om bord hos oss i «Feskarjenta» setta vi ned lina, stoppa draginga og heiv i romme alt som var på dekk, ikke en eneste tautamp var igjen. Vi skalket luka og fikk ned mesanen.

Sjøen var da så voldsom, og enkelte båretopper så kraftige at vi passet på å dreie baugen i mot. Vi så fort faren med det, så det eneste saliggjørende var å legge beint unna og slakke ned på farta. Mener jeg leste et stille fadervår, så måtte vi bare la det stå til.

Som tidligere nevnt så var vi på lag med «Juma» fra Berlevåg. Den gikk framfor oss og vi kom rett bak. Vi hadde ikke radar om bord hos oss, men vi hadde Decca navigator, og ofte når det ble snøfokk og uvær så kunne Deccaen slutte å fungere. Men akkurat denne dagen fungerte den bra.

Av mannskap om bord hos oss, var vi fire med meg, de andre tre var Per Johansen og Tor Olsen, begge fra Båtsfjord samt unggutten på 17 år fra Karlsøy, Alf Helge Pettersen. Per og Alf Helge var fremme i lugaren under landturen, Tor sto oppe sammen med meg, han passet på bakover, dette for å varsle når storbrottene kom, for da slakket vi opp og la beint unna. Man kjente bare hvordan båten skjelvende ble løftet på båretoppene og så at det skummet på sidene.

Jeg for min del så var noe anspent da ferden mot land begynte, men etter hvert når man så at det gikk bra, så roet man seg ned.

Vi var ved kai i Båtsfjord klokken 1930 og skipperen på «Juma», han Magnus, kom straks ombord for å slå av en prat att med kaffekoppene. Jeg mener at det første jeg sa var noe sånt som: «I dag hadde vi englevakt». Vi var jo kommet helskinnet i land uten noe uhell.

Vi satt en god halvtime og godprata i lugaren, så hørte vi at det kom båt til kaia, på fremsiden, vi lå oppi huken mellom Nils H. Nils og Abrahamsenbruket. Vi antok at det måtte være «Jim-Ivar» som la til kai. Vi gikk straks opp for å snakke med de nyankomne.

Sjokket ble stort når vi hørte at to mann ikke var med tilbake til land. Vinduer og dører var sundknust rundt hele rorhuset på «Jim-Ivar». Dem hadde fått et storbrått bakfra som hadde trykket båten ned i havet, «ei fylling» som vi kaller det.

Når båten hadde rista av seg og kom opp, var 2 av de tre som sto i rorhuset borte, og den ene var skipperen Agdar Hansen, den andre var Knut Bjørnenak. Tredjemannen i rorhuset var en unggutt som hadde klart å klamre seg fast.

Under havariet så gikk strømmen ombord og alarmen dura i motorrommet siden det var kommet en del sjø i båten. Det var 2 unggutter igjen om bord, og tross den sjokkartede tilstanden dem måtte være i, så klarte guttene og lense båten, for så å få skuta i fart og berget seg til land. Det blei den gang regnet for ingen liten bragd at guttene klarte det. Det må her nevnes at den nesten 70fot store «Andfjord» kom i bredd med «Jim-Ivar», så «Andfjord» med sin fulle belysning blei ei rettesnor for guttene i sin ferd mot land. Det var flere av båtene som fikk seg ei fylling på denne stormdagen, men ikke i den grad som «Jim-Ivar».

De aller fleste båtene kom i land skadesløse. En av de største båtene, M/K «Stentor» på over nesten 70 fot fikk lagt inn hele rekka på babord side og mye skade på overbygget. «Andfjord» fra Gryllefjord i Torsken kommune med skipper Eiolf Strøm fikk en skade i form av en lekkasje under vannlinjen, slik at den måtte avbryte fisket og gå hjem.

Eiolf Strøm som var den eldste av skipperne, med sine 55 år, han sa noe som jeg aldri har glemt: «I hele mitt liv, siden jeg var unggutt har jeg drevet fiske, men aldri har jeg opplevd så radikalt uvær, også det at uværet kom så brått».

Gode historier som denne mottas med takk

Sitter du på en historie fra Båtsfjord som burde vært tatt vare på og delt med andre historieinteresserte, ta kontakt med noen i foreningens styre.

Ved værmålestasjonen på Makkaur Fyr ble følgende innrapportering gjort torsdag 11. november 1971, klokken 1300: -3,5 grader, snø og vind i stiv kurling styrke (15,4 m/s) fra øst-sørøst, på kvelden hadde vinden samme styrke med hadde dreid til øst-nordøstlig retning. Værmeldingen på formiddagen hadde det bare vært lett bris (4,6 m/s) fra sørøst. Vinden ute på havet var nok mye sterkere, som man ser av målingen samme dagen fra Bjørnøya der vinden var oppe i liten storm (22,1m/s). November 1971 var også en kald måned, ved Makkaur Fyr ble middeltemperaturen målt til -3,7 grader under normalen.

Årsaken til at jeg fikk denne skrivekløen er den at når vi gamle karene sitter rundt kaffebordene så minnes vi tilbake. Der var det en som sa at det skulle ha vært greit og fått skrevet ned noe fra den storstormen, høsten 1971, vi må ikke la det gå i glemmeboka.

Med det som utgangspunkt så har jeg prøvd å sette ord på det tragiske som hendte den gangen, da de to fiskerne Agdar Hansen og Knut Bjørnenak ble tatt av havet.

Harald Pettersen

Syltefjord kapell 80 år

I år er det 80 år siden daværende Makkaur skolekapell ble godkjent vigslet ved kongelig resolusjon av den 07. september 1934.

Makkaur er et av de eldste omtalte kirkestedene i Finnmark, men kirkebygningen før det nye skolekapellet ble tatt ned rundt 1800.

Peroline Sophie Hansdatter var datter av Hans Elias Jensen (Makkaurkongen) og det var hun som begynte å rydde tomt til et nytt kirkebygg i Makkaur, rett ved siden av deres eget steingjerde.

På våren 1923 ble det stiftet kapellforening, men det ble først fart i arbeidet da Olav Stange ble sogneprest i Vardø i 1929, samme året ble det nedsatt en kapellkomite. Sogneprest Stange hadde gått i snekkerlære og framla et utrolig lavt kostnadsoverslag på bare 6 000,- for skolekapellet, med følgende forslag til inndekning:

Kvinneforeningen	800,-
Skolemyndighetene	3000,-
Nordlandske Kirke og Skolefond:	1500,-
Ytterligere lokale bidrag:	700,-

Biskop Berggrav syntes kostnadsoverslaget var så lite at hadde det ikke vært for at Sognepresten var Snekker hadde han ikke trodd det.

Sogneprest
Olav Stange

Kapellet sto ferdig på sommeren 1934 og Sogneprest Stange inviterte stolt til innvielsen.

Biskopen forteller at det tok 8 timer fra Vardø med fiskeskøyte, de var også en tur innom Hamningberg og hadde møte der på turen dagen før innvielsen. Biskopen var blitt innkvartert hos Karl Bernhart Hansen som var sønn av Peroline. Hun fikk ikke oppleve ett eget gudshus i Makkaur, selv om hun ble åtti år gammel.

Biskopen var mektig imponert over stedet av at det faktisk bodde 102 mennesker i Makkaur. Jorden hadde de opp igjennom mange år hentet i fjellmyrene i ryggsekk og med båt inne i Båtsfjord for å få til kubeite.

11. september 1934 var innvielsesdagen for Makkaur Skolekapell. Biskop Berggrav, Fylkesmann Gabrielsen, Skoledirektør Aarseth og mange andre prominente gjester var til stede.

Bygget kostet kun litt over anslaget på 6 000,-. Det var kun en av Makkauringene som ikke var til stede under innvielsen og den var lovlig forhindret, så det var over 110 stykker i kapellet, ikke en kvadrattomme gulvplass var ledig.

Her er noen utdrag av det Biskop Berggrav i sin bok *Spennings land* om innvielsen i Makkaur:

«Alt hvad jeg hadde sett og hørt og oplevd siden jeg kom på land hadde fylt mig med noe jeg ikke kan kalle annet enn litenhet og ærbødighet.»

«Jeg syntes slett ikke at det var noen mening i at her skulde jeg komme farende for en dag og ha det godt, og så skulde det være mig som innviet alt dette som disse mennesker hadde gjort.

Jeg fikk nu rede på at de i smått hadde samlet øre for øre siden Peroline begynte å plykke stein De hadde vært med *alle*, små og store. Og til bygggearbeidet hadde de lagt hånd, mann efter mann, det var sannelig deres eget gudshus. Så burde de også få innvie det selv.»

«Nå stod vi ved minnet om Peroline og ved innsatsen av de nye slekter. Jeg bar frem takken fra oss alle. «Og så berg jeg dig, Perolines nu hvithårede sønn, at du går op til alteret med livets ord og legger Bibelen på den grunn som din mors strev og bønn har ryddet for Guds hus her i Makkaur.»

Den gamle satt med Bibelen i fanget. Nå reiste han sig og stabbet op de par trinnene til korplataet, inn over koret, inn foran alteret. Og så ærbødig og fint at vi alle merket noe sterkt i vårt indre, la han Bibelen på alteret – han stod stille der et par sekunder, og hverken han eller vi hadde vel lett for å rive oss løs fra det øieblikket. Det var så stille, så stille i kirken under den gamles handling.»

«Så ber jeg dere, barna i Makkaur, ta døpefatet, det døpefatet som alle de kommende slekter her i Makkaur skal løftes over, og bære det op til døpefonten. To 10 års småpiker gikk op gjennom kirken til koret med døpefatet mellem sig, løftet det over fonten og satte det ned. På samme måte gikk sognepresten op til alteret med nadverdalken.»

«Nå kan vi tende alterlysene i Makkaur kapell! Jeg ber dig, byggmester Aasjord, som har stått vaktsom og signende over hver planke dere la til huset, gå nu frem og tend alterlysene for første gang. Han skalv på hånden da han rev av fyrstikken og løftet den lille flammen op til alterlyset som fødtes til liv og vokste stille. Så gikk han ærbødig utenom alterbordet, og vi satt og så på ham tende det andre lyset. To stille flammer som fanget alles øine.»

«Han sa det siden, fylkesmannen: Dette øieblikket var nesten for sterkt. Ja, det var realitetene som gjorde det. Det som lå bak. Det er slektene, folket, urkreftene bakom al, det er trofasthet og innsats midt i livskår som vi andre vilde knekke under, vågemot og trosfantasi som gror i en stenur. Det er slikt som er «nesten for strekt»».

«For her møtte vi lys levende det som vi embedsmenn tjente: det levende liv i folket, de udefinerbare realiteter som hele samfundet bygger på. Vi hadde fått lov å være redskaper, hadde bare plukket vekk noen hindringer som stengte for det som skulde gro, nå satt vi og så veksten. Vi likesom ba om å få bli med, at de ikke måtte la oss stå utenfor. Vi var hos våre overmenn, men de skjøv oss ikke ut.»

Etter innvielsen ble det døpt hele 13 stykker i det nye skolekapellet.

20 år skulle kapellet tjene befolkningen i Makkaur, før det ble flyttet etter sin menighet. Til neste år har kapellet stått i Nordfjord i 60 år.

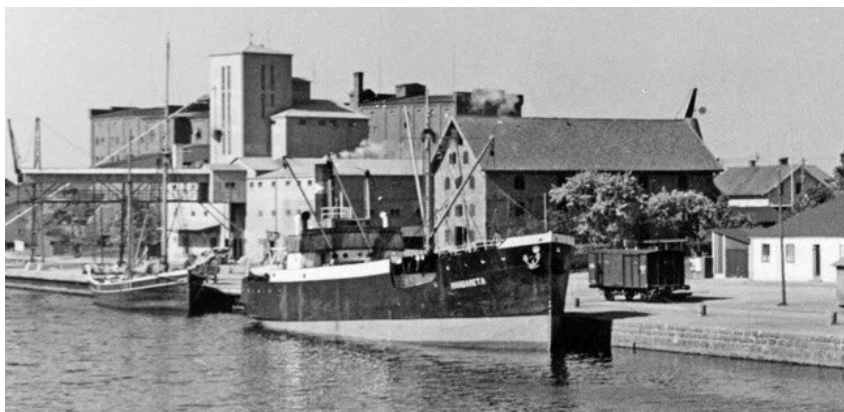
Historien om Margareta

Sammenfattet av Ståle A. Olsen

Høsten 1944 skulle andre verdenskrig ta en uventet vending som skulle få store konsekvenser, særlig for Nord Troms og Finnmark.

Den 04. juli kom russernes storangrep på Kirkenes og i slutten av august ble både Vardø og Vadsø bombet av russerne, som et forvarsel på hva som skulle komme til å skje. Den 05. september inngår Finland og Sovjet en våpenstillstand, og finnene gir tyskerne kort frist på å trekke seg ut av landet. Etter bare ti dager går finnene til angrep på tyskerne. Det er finnenes tredje krig under den andre verdenskrig. Den 07. oktober går Sovjet til angrep på tyskerne mellom Litza og Titowka, de bryter igjennom fronten en uke senere og krysser grensen til Norge den 18. oktober. Fire dager senere når russerne Jarfjorden, bare 15 kilometer fra Kirkenes. Frykten for at russerne skal ta både materiell og bebyggelse gjør at tyskerne får det travelt med å omgruppere. De laster opp skip med forsyninger, utstyr og de menn de kan avse, de sender båter avgårde helt uten eskorte, tiden er knapp.

I Kirkenes ligger Dampskipet «Margareta» som ble bygd i 1922 ved verftet Union Giesserei AG i Königsberg i Tyskland for rederiet LF Mathies & Co, Hamburg. Skipet var på 369 bruttotonn og hadde en maskin på 330 hester.

DS «Margareta»

Skipet blir fylt med proviant og ammunisjon og seiler fra Kirkenes. Dr. Sverre Sørsdal som hadde vært med å evakuere sykehuset i Vardø inn til skoleinternatet i Hamna i Syltefjorden, skriver i sine brev om dette. Den 21. oktober kommer en konvoi inn på Syltefjorden og Dr. Sørsdal ber de flytte seg over på andre siden av fjorden, slik at de ikke utsetter sykehuset for fare. Men det kommer stadig flere skip inn på fjorden og de ble liggende overalt.

Det ble bestemt å evakuere pasientene innover fjordbotn. Dagen etter er en søndag med godt vær, tidlig om morgenen kommer en hel flåte med bombefly som begynner å bombe konvoien og tyskerne besvarte ilden.

En tysk konvoi rett utenfor skoleinternatet i Hamna

En båt rett nedenfor sykehuset synker mens den andre blir satt i brann. En «schnellboot» samlet om lag 25 sårede opp fra vannet og bringer disse til sykehuset. Etter at alle var blitt behandlet skulle de ombord i båtene igjen, de ville overhodet ikke bli værende.

Ved middagstider ble konvoien angrepet igjen, men ingen sårede kom i land. Et skip ble satt i brann, mens ett annet hadde fått stor slagside og ble slept av to andre. Hele konvoien forlot Syltefjorden om kvelden. Det skipet med stor slagside er mest sannsynlig lasteskipet «Margareta».

Tysk Schnellboot

Skaden på «Margareta» er ikke stor nok til å senke det 22 år gamle skipet, men det er så skadet at det må søke nødhavn i Båtsfjord.

Det blir bestemt å gå skipet så godt på land som mulig for å vurdere skadene med tanke på og eventuelt reparere. Slik man hadde gjort med den langt større «Fechenheim» i februar året før.

Men den raske invasjonen av russerne gjør at man straks ser seg nødt til å avskrive skipet og lasten. Ortskommandanten i Båtsfjord, Oberleutnant Crickel forteller befolkningen at de skal hente ut det de selv har bruk for så skal skipet sprenges, deretter kan lokalbefolkningen bare forsyne seg av lasten til «Margareta».

Medlemskap i julegave?

Det er også mulig å gi medlemskap i foreningen som julegave, merk innbetalingen av kontingent med den du ønsker å gi denne gaven til.

Butikkene til både Nordby og Viken var allerede fri for varer og befolkningen hadde lite reserver å gå på etter flere år med krig.

Ombord var det 50 kilos sekker med mel, gryn, te, hermetikk, røkt flesk, sukker, sigaretter, tørket potet, runde sjokolader med koffeininnhold som var på størrelsen med tefat (Scho-Ka-Kola), C – vitamin tabletter, smør og brennevin som cognac og likør.

Scho-Ka-Kola fra andre verdenskrig, sjokoladen produseres fortsatt i dag.

Mens man venter på sprengkommandoen, så er det mange som tar seg ut til skipet, disse blir skutt etter av tyskerne som vil holde lokalbefolkningen på avstand før sprengingen.

Straks det tyske mannskapet hadde forlatt skipet og båten blir sprengt, satte mange kursen ombord for å hente ut alle de godsakeren som var igjen. Ryktet spredte seg fort og det rodde til og med folk fra Syltefjord og noen gikk over fjellet for å ta del i den uvanlige matauken.

Tyskerne hadde sprengt flere større lokale fiske- og robåter og mange hadde dratt de mindre båtene opp på land innover fjorden for å bruke disse som tilfluktshus når de russiske angrepene kom, men man tok det man hadde av båter og lagde improviserte prammer for å dra ut å berge parten. På fjære sjø var halve skipet over vann men når flosjøen kom ble det meste av lasten liggende under vann.

Når de første russiske angrepene på «Margareta» begynner er noe uklart, men skipet blir fort tømt for de mest ettertraktede varene.

Mange drar bare rett fra Martinussenbruket rett ved og ut til havaristen, noen fra innerst i fjorden.

Mye sjokolade og sigaretter ble ødelagt av sjøvannet. Brennevinet ligger nederst i skipet og selv på fjære sjø måtte man dukke ned for å hente opp flaskene, disse ble langet opp på dekk hvor de ble fylt over på rene trantønner for å lette transporten inn til land.

Melsekkene ble også liggende under vann på flo sjø men sjøvannet trengte ikke helt inn, slik at en fjerdedel av melet fortsatt kunne brukes.

Kåre Pedersen fortalte at de var om bord i akterrommet på «Margareta», der fant de forskjellig. Hermetikk, tørket potet, mel, røyka flesk.

Utbyttet delte de på fem, en del til hver av de om bord i båten og en lott til båteieren. De rodde så på land ved Martinussen kaia og tømte båten, før de satte kursen ombord igjen.

De hadde fått cirka to sekker mel hver og to til båten, 10 stykker. Mens de firer sekkene ned i robåten, så kommer det fly i dalen. Fanglina til robåten

satt fast, og ingen hadde kniv. Flyet kom lavt over Aarnes og Båtsfjordbruket før det slapp to bomber rett framfor robåten, slik at den løftet seg.

Kåre Pedersen hoppet over gelenderet på baugen med frakk og støvler på. Han hoppet med støvlene først, og kommer dypt i havet, men hanklarte og komme seg opp til havflaten og la på svøm til bergene nedenfor velferden. Eneste skrammen var et risp på kneet.

Propellen fra Margareta.

Denne ble avduket av Ordfører Leif Arne Viken i anledningen
50 år siden frigjøringen i 1995.

Under angrepene på havaristen mister også fem stykker livet, det var Sverre Hansen, Kåre Karlsen (fra Vardø), Josef Mikkelsen, Johan Vestrum (kalt «Trondhjemarn») og Vilfred Sjellhagen, flere blir også såret under angrepene, to av disse var Ivar Grefstad og Willard Martinussen. Arnulf Bjørnenak tok de sårede om bord i sjarken sin og gikk til sykehuset i Syltefjord med dem.

Den 25. oktober mens Kirkenes og Bjørnevatn blir frigjort, angriper sovjetiske P-40 «Margareta» og bomber skipet.

Skipet ble senere trukket av grunn og senket på andre siden av holmen. På grunn av at det fortsatt lå for høyt og mange sportsdykkere dro ut til skipet ble det igjen forsøkt trykket ut på dypet og sprengt på 1990-tallet.

70 år siden frigjøringshøsten 1944

I år er det 70 år siden frigjøringshøsten 1944, dette har blitt markert stort med arrangementer i Øst- Finnmark som fredningen av Rørbua på Bjørnevatn, med deltakelse fra den Norske og Russiske utenriksministeren, H. M. kongen og veteraner fra norsk og russisk side.

I Rustefjelbma i Tana har monumentet Maitu (erindring) blitt avduket for å markere det vestligste punktet for den sovjetiske frigjøringen av Norge og NRK har sendt blant annet radiodokumentaren *Bestemors krig* og fjernsynsdokumentaren *Finnmark mellom øst og vest* fra 1986.

Det har vært stort fokus på tvangsevakueringen og brenningen av Finnmark, men lite om de få stedene som unnslopp begge disse katastrofene.

Derfor har vi valgt å ta med to utdrag fra intervjuer gjort den siste tiden i Båtsfjord som omhandler frigjøringshøsten 1944.

Sigurd Løkås forteller:

Da tyskerne begynte å sprengte kaier for vi til hytta inne i ”Dalen”, der demninga ligger i dag. Hytta som nå er revet, tilhørte min tante, Johanne Olsen, gift Tobiassen som var mor til Jorunn og Gerd-Karin Tobiassen. Hytta var 10 -12 kvm. Vi var 7 barn og 5 voksne kvinner, mannfolka ble igjen hjemme.

Vi fikk flere ganger se bombing fra Russiske fly, var også vitne til luftkamper.

Etter 3-4 dager kom en tysk soldat som hadde desertert. Han hadde holdt øye med oss et par dager for å sikre seg at det ikke var tyske soldater i nærheten. Han vasket seg i elva og fikk mat av oss. Senere kom han til oss med en mengde røkt flesk, som stammet fra ”Margaretha” sitt proviantlager. Båten var satt på grunn etter bombing. Fra båten kom også flesk, hermetikk brennevin og sjokolade!

Hjemme hos oss på loftet, var det stabler med sjokolade til tørk, vi ungan gasset oss.

Borghild Sandberg forteller:

Når det sto på som verst flyttet store deler av befolkningen i Båtsfjord innover til dalen til hyttene, men mange lå også i telt, mange dro også opp båtene sine opp mot Skolelvdalen og bodde under disse, noen dekket de til med jord og torv. Det var fullt av folk i Skolekapellet også. De fleste ville bort fra Værre.

En som ikke brydde seg var han Olaf Blostrup (Barbo) Bredal som bodde ved siden av oss der som parkeringsplassen til Rådhuset er i dag. En gang det var bombing og skyting og vi ungene ble jaget under bordet i kjelleren, så satt han Bredal ute og saget ved. Folk pilte til alle kanter for å gjemme seg, men han bare satt der og saget. Når kona ho Olga kom opp når det hadde roet seg så spurte ho om han hadde sittet der under hele raidet. Ja, svarte han, veden måtte jo sages.

De voksne fortalte på høsten i 1944 at tyskerne skulle brenne Båtsfjord snart, så det var bare å få ting på stell i de «nye» boligene. Men når tyskerne fikk beskjed om tilbaketrekningen, så nådde de bare å sprengte og brenne kaiene, noe annet hadde de ikke tid til. Oppe i Skolelvdalen hadde vi laget en hytte, med to plankevegger inntil fjellveggen.

Når tyskere brente Tibergruket (Båtsfjordbruket) gikk jeg og min søster Gerd opp på haugen bak hytta, ovenfor der som skolen er i dag, omentrent der lysløypa er.

Men tyskerne var på vakt, de hadde hørt at russerne var på vei. Så når de så to skikkelser komme over bakketoppen så skjøt de etter oss. Kulene suste rundt oss, da mamma kom å rope at vi måtte se å hute oss ned til hytta igjen.

NS propagandastempel på brevpost fra 25. februar 1944.

Styre i BHM består i 2014 av:

Torbjørn Tangen	Leder
Randi Sætre	Kasserer
Ståle A. Olsen	Sekretær
Alex Bolle	Styremedlem
Gerd Karin Tobiassen	Styremedlem
Bodil Persen	Varamedlem
Karianne Marcussen	Varamedlem

Medlemmer:

Båtsfjord Historie og Museumslag har per i dag: 64 medlemmer.

Men vi ønsker oss flere medlemmer!

Bli medlem du også!

Medlemskontingenten for 2014 er kr. 300, - som kan innbetales til
kontonummer: 4930.12.92901, innbetalingen merkes med navn og adresse.

Som medlem vil du få tilsendt medlemsbladet ” *Gammelt og Nytt*”, som
utkommer 3 eller 4 ganger i året.

Stoff til bladet, bilder eller gjenstander til museet:

Har du stoff til «Gammelt og Nytt» eller bilder som vi kan bruke i
Båtsfjordkalenderen, eller gjenstander til museet, så tas dette i mot med
tak.

Kontaktinformasjon:

E-post: hamningberg@hotmail.com

Post- og besøksadresse:

Båtsfjord Historie- og Museumslag
Lensmannsgata 4.
9990 Båtsfjord